

Jarosław Żbikowski, Andrzej Soroka

Instytut Turystyki i Rekreacji

Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej

Bariery uczestnictwa osób niepełnosprawnych w turystyce i rekreacji w kontekście ich sytuacji ekonomicznej

Wstęp

W rozwiniętych gospodarczo krajach Unii Europejskiej około 15% populacji to osoby niepełnosprawne. Według Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego w 2002 roku, liczba osób niepełnosprawnych w Polsce wynosi prawie 5,5 miliona, co stanowi 14,3% ludności kraju. Oznacza to, że co siódmy mieszkaniec naszego kraju jest osobą niepełnosprawną lub za taką się uważa [<http://www.niepelnosprawni.pl>]. Jednym ze sposobów pomocy osobom niepełnosprawnym jest włączenie ich w życie społeczne m.in. poprzez wypoczynek i rekreację [Kaganek, Stanuch 2005, s. 221–226]. Aktywność ruchowa we wszystkich jej przejawach, a sportowa w szczególności, nie tylko wzbogaca i przyspiesza procesy rehabilitacji fizycznej i społecznej, ale również wpływa integrująco na środowiska osób niepełnosprawnych, także w skali międzynarodowej [Krawczyński 1997, s. 49]. Podobne funkcje pełni turystyka, a zwłaszcza te jej rodzaje, które wymagają od uczestników aktywności fizycznej. W zasadzie nie ma dyscypliny turystycznej, w której nie mogłyby uczestniczyć osoby niepełnosprawne, pod warunkiem, że forma wybranej aktywności będzie dostosowana do wieku, stopnia niepełnosprawności, aktualnego stanu zdrowia i wydolności fizycznej [Borowicka, Borowicka, Heliński 2007, s. 92]. Turystyka pozwala chociaż w części kompensować występujące braki, usuwać przykre uczucie mniejszej wartości, utrzymywać kontakty społeczne, integrować ludzi niepełnosprawnych ze społeczeństwem. Turystykę ludzi niepełnosprawnych traktować więc należy nie tylko jako rozrywkę, relaks, ale również jako środek terapeutyczno-wychowawczy, łagodzący skutki kalectwa, umożliwiający wypróbowanie swoich sił w różnych, często trudnych warunkach. Uprawiając turystykę ludzie niepełnosprawni podejmują trud pokonywa-

nia własnych słabości i wyznaczania sobie coraz trudniejszych, ambitniejszych celów [Łobożewicz 2000, s. 17].

Osoby o specjalnych potrzebach, w porównaniu ze zdrowymi, rzadko uprawiają turystykę. Wynika z tego, że turystyka polska, chociaż jest gałęzią gospodarki rozwijającą się dynamicznie, w małym stopniu jest wykorzystywana przez niepełnosprawnych [Chojnacki 2007, s. 26].

Trudności uczestnictwa w wyjazdach turystycznych osób dotkniętych inwalidztwem są następstwem wielu czynników. Do najważniejszych należy zaliczyć [Vries 1995, s. 37]:

- brak dostępności obiektów, tj.: hoteli, bungalowów, restauracji, przybytków kulturalnych (muzeów, teatrów),
- brak dostępności transportu publicznego, tj. pociągów, autobusów, samochodów, itp.,
- nieodpowiednie podejście kadry turystycznej; nadopiekuńczość lub niecierpliwość w zajmowaniu się upośledzonymi, co jest przejawem ignorancji,
- brak możliwości osobistej opieki nad niepełnosprawnymi podróżnymi; prawie zawsze niepełnosprawni muszą podróżować z własnymi opiekunami (co kosztuje), lub podróżować tylko w grupie niepełnosprawnych,
- brak rzetelnych informacji o dostępnych możliwościach wypoczynku.

W literaturze teoretyczne ujęcie problemu ograniczeń w dostępie do usług turystycznych przez osoby niepełnosprawne jest niejednorodne. Klasyfikacja istniejących utrudnień nie jest również jednolita. Najbardziej wyczerpującej systematyzacji barier dla osób niepełnosprawnych dokonał R.W. Smith, dzieląc je na trzy główne kategorie ograniczeń [Halemba, Harmaciński 2009, s. 197]: wewnętrzne (tkwiące w samej osobie niepełnosprawnej – stan fizyczny, psychiczny oraz stan świadomości osoby niepełnosprawnej), środowiskowe (narzucone osobom niepełnosprawnym zewnętrzne warunki fizyczne i społeczne, bariery wynikające z postaw demonstrowanych przez otoczenie, bariery architektoniczne, urbanistyczne, bariery ekologiczne, ograniczenia transportowe, dyskryminujące przepisy i regulacje), interakcyjne (wzajemne oddziaływanie osób niepełnosprawnych i reszty społeczeństwa, ograniczenia w podejmowaniu aktywności wymagających specjalnych umiejętności).

Z dynamicznie rozwijającego się rynku usług turystycznych korzysta coraz więcej osób, w tym osób niepełnosprawnych. Stąd potrzeba badań w tym zakresie, które wyjaśniałyby aspekty turystyki osób niepełnosprawnych, jej uwarunkowania oraz możliwości dalszego rozwoju, zwłaszcza przy ciągle rozwijającym się i dynamicznie ewaluującym rynku usług turystycznych [Kaganek 2009, s. 81].

Cel i metody badań

Celem opracowania jest wskazanie barier uczestnictwa osób niepełnosprawnych w zajęciach turystycznych i rekreacyjnych oraz określenie siły oddziaływania zidentyfikowanych czynników na badanych, w kontekście ich sytuacji materialnej.

Czynnikami uwzględnianymi przy analizie badań, określającymi sytuację ekonomiczną respondentów były: ocena własnej sytuacji materialnej przez badanych, główne źródło utrzymania (praca zarobkowa lub korzystanie ze źródeł niezarobkowych, takich jak: emerytura, renta, zasiłek) oraz aktywność zawodowa. Biorąc pod uwagę ostatnią cechę badana grupa respondentów została zróżnicowana na osoby pracujące¹, bezrobotne² i bierne zawodowo³.

Badania przeprowadzono w latach 2006–2007 na terenie województwa lubelskiego. Próbę kwotową ankietowanych, którą stanowiło 360 osób niepełnosprawnych, stworzono z uwzględnieniem kryteriów: miejsce zamieszkania, płeć, wiek, wykształcenie, stopień niepełnosprawności, stopień aktywności zawodowej.

W strukturze próby badawczej dominowały nieznacznie kobiety, które stanowiły 50,8% badanych. Ponad połowę respondentów, bo 50,7% stanowiły osoby niepełnosprawne fizycznie. Niepełnosprawność psychiczną posiadało 26,9% badanych, niepełnosprawność złożoną 14% badanych, a sensoryczną odpowiednio 8,4%. Praca stanowiła podstawowe źródło utrzymania w przypadku 19,7% badanych osób niepełnosprawnych. Pozostałe czerpały środki do egzystencji wykorzystując niezarobkowe źródła utrzymania (emerytury, renty, zasiłki). Większość respondentów (60,8%) to osoby bierne zawodowo. Odsetek bezrobotnych (18,1%) i pracujących (21,1%) kształtował się na podobnym poziomie. Cztery osoby na dziesięć dobrze oceniały swoją sytuację materialną. Tak samo kształtowała się ocena zjawiska na poziomie dostatecznym. Co piąta osoba niepełnosprawna oceniła swoją sytuację materialną jako złą.

¹ Do pracujących zaliczono wszystkie osoby w wieku 15 lat i więcej, które w okresie badanego tygodnia wykonywały przez co najmniej 1 godzinę pracę przynoszącą zarobek lub dochód (...). Vide, Aktywność ekonomiczna ludności Polski, GUS, Warszawa 2003, s. 8.

² Bezrobotni to osoby w wieku 15–74 lat, które spełniły jednocześnie trzy warunki:

- w okresie badanego tygodnia nie były osobami pracującymi,
 - aktywnie poszukiwały pracy, tzn. podjęły konkretne działania w ciągu 4 tygodni,
 - były gotowe (zdolne) podjąć pracę w ciągu dwóch tygodni następujących po tygodniu badanym.
- Ibidem, s. 9.

³ Ludność bierna zawodowo (tzn. pozostająca poza siłą roboczą) to osoby w wieku 15 lat i więcej, które nie zostały zaklasyfikowane jako pracujące lub bezrobotne (...). Wybrane aspekty aktywności ekonomicznej ludności 2002, GUS, Warszawa 2005, s. 16.

Wyniki badań

Badania wykazały, że najliczniejsza grupa osób niepełnosprawnych mieszkających na terenie województwa lubelskiego, niezależnie od swojej aktywności zawodowej, za największą barierę uczestnictwa w turystyce i zajęciach sportowo-rekreacyjnych uznała konieczność ponoszenia wysokich kosztów finansowych. Co ciekawe, wspomniany czynnik stanowi najistotniejsze ograniczenie w ocenie aż 62,6% badanych osób niepełnosprawnych, którzy obecnie posiadają zatrudnienie i otrzymują za nie wynagrodzenie. Ocena może wynikać z chęci korzystania tej grupy niepełnosprawnych z kosztownych form turystyki i rekreacji. Wskazując czynniki, najczęściej uznawane za najmniej znaczące w opinii osób niepełnosprawnych zarówno aktywnych, jak i biernych zawodowo, należy wskazać brak pomocy ze strony najbliższych, co może sugerować deklarowany wysoki poziom samodzielności respondentów. Zdecydowana większość badanych nie czuje przed osobami z otoczenia obawy, która mogłaby stanowić kolejną barierę w aktywności turystyczno-rekreacyjnej. Znacząco większy odsetek badanych bezrobotnych i biernych zawodowo w odniesieniu do grupy osób pracujących, jako poważne ograniczenie uznało trudności komunikacyjne. Procentowy udział ocen dotyczących barier uczestnictwa w turystyce i rekreacji przez respondentów, zróżnicowanych z uwagi na ich poziom aktywności zawodowej, przedstawia tabela 1.

Wszystkie osoby niepełnosprawne, niezależnie od poziomu aktywności zawodowej, za najważniejsze ograniczenie uczestnictwa w imprezach turystycznych i zajęciach sportowo-rekreacyjnych uznały wysokie koszty finansowe. Czynnik ten został oceniony na 2,50 punktu w przypadku osób niepełnosprawnych pracujących, 2,69 punktu przez osoby bezrobotne i 2,62 punktu przez osoby bierne zawodowo w skali 1–5, gdzie 1 oznacza najmniejsze znaczenie czynnika, 5 największe znaczenie czynnika. Średnia ocena tej bariery dla respondentów pracujących i bezrobotnych różni się istotnie statystycznie na poziomie $p < 0,05$. Badania wskazują na to, że otoczenie osób niepełnosprawnych nie jest postrzegane jako znaczące ograniczenie w uprawianiu przez respondentów turystyki i rekreacji. Czynniki takie jak: lęk przed ludźmi, brak pomocy ze strony najbliższych, brak placówek zrzeszających osoby niepełnosprawne w znaczący sposób nie zrażają osób niepełnosprawnych na Lubelszczyźnie do aktywności turystyczno-rekreacyjnej. Opinie na temat barier udziału badanych, zróżnicowanych ze względu na aktywność zawodową, w zajęciach turystyczno-rekreacyjnych przedstawia tabela 2.

Kolejny element badań stanowiła próba wskazania najważniejszych czynników utrudniających dostęp do turystyki i rekreacji z perspektywy badanych, którzy zostali tym razem zróżnicowani na podstawie głównego źródła utrzymania

Tabela 1

Barierę uczestnictwa w turystyce i zajęciach sportowo-rekreacyjnych osób niepełnosprawnych z uwzględnieniem aktywności zawodowej badanych [%]

Bariera	Pracujący					Bezrobotni					Bierni zawodowo				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Koszty uczestnictwa	4,0	2,7	12,0	18,7	62,6	6,3	7,8	10,9	26,6	48,4	7,0	9,4	12,2	22,1	49,3
Trudności komunikacyjne	30,3	22,3	21,0	17,1	9,3	18,8	12,5	15,6	35,9	17,2	22,6	13,7	15,6	26,9	21,2
Lęk przed ludźmi	67,6	16,2	10,8	4,0	1,4	41,9	19,4	22,6	11,3	4,8	47,8	20,1	14,8	10,0	7,3
Rodzaj niepełnosprawności	50,0	25,0	14,4	5,3	5,3	30,0	3,0	15,0	20,0	5,0	24,0	19,7	19,7	20,7	15,9
Brak informacji o możliwości uczestnictwa w imprezach sportowo-rekreacyjnych	21,3	12,0	22,7	22,7	21,3	13,1	21,3	31,1	19,7	14,8	19,0	11,9	21,4	29,0	18,7
Brak pomocy ze strony najbliższych	61,3	20,0	10,7	5,3	2,7	42,9	17,4	14,3	17,4	8,0	35,7	24,3	15,7	18,1	6,2
Brak ofert instytucji	21,3	16,0	17,3	26,7	18,7	23,8	22,2	26,9	17,5	9,6	19,6	18,7	27,3	21,5	12,9
Brak placówek zrzeszających osoby niepełnosprawne	29,3	13,3	21,3	25,3	10,8	19,0	22,2	27,0	20,6	11,2	23,3	25,2	28,1	19,5	3,9
Brak zainteresowania aktywnością turystyczną i rekreacyjną	46,2	21,5	20,0	12,3	0	29,1	25,5	23,6	18,2	3,6	32,4	22,7	23,3	15,3	6,3

Oznaczenia: 1 – najmniejsze znaczenie czynnika, 5 – największe znaczenie czynnika.

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 2

Ocena barier uczestnictwa w turystyce i zajęciach sportowo-rekreacyjnych osób niepełnosprawnych z uwzględnieniem aktywności zawodowej badanych

Bariery	Aktywność zawodowa		
	Pracujący	Bezrobotni	Bierni zawodowo
Koszty uczestnictwa	2,50 ^{2*}	2,69 ^{1*}	2,62
Trudności komunikacyjne	2,00	2,09	2,06
Lęk przed ludźmi	1,37	1,50	1,45
Rodzaj niepełnosprawności	1,71	1,73	1,85
Brak informacji o możliwości uczestnictwa w imprezach sportowo-rekreacyjnych	1,89 ^{2,3*}	2,15 ^{1*}	2,22 ^{1*}
Brak pomocy ze strony najbliższych	1,45 ^{3*}	1,52 ^{3*}	1,52 ^{1,2*}
Brak ofert instytucji	1,89	1,96	2,07
Brak placówek zrzeszających osoby niepełnosprawne	1,70	1,90	1,84
Brak zainteresowania aktywnością turystyczną i rekreacyjną	1,45 ^{3*}	1,62 ^{3*}	1,87 ^{1,2*}

Oznaczenia: 1 – najmniejsze znaczenie czynnika, 5 – największe znaczenie czynnika.

* indeks górny oznacza numer zmiennej, dla której różnica pomiędzy średnimi jest istotna na poziomie $p < 0,05$.

Źródło: Opracowanie własne.

nia. Najpoważniejszą barierą w opinii największej grupy osób utrzymujących się głównie z pracy zarobkowej, jak i tych, którzy czerpią środki na swoje utrzymanie, głównie ze źródeł niezarobkowych, okazały się koszty uczestnictwa w imprezach turystycznych i rekreacyjnych. Ponad połowa badanych utrzymujących się z pracy za czynniki o najmniejszym znaczeniu w analizowanym zjawisku uznała: lęk przed ludźmi (66,1%), brak pomocy ze strony najbliższych (61,8%) i rodzaj niepełnosprawności (51,4%). Mniejsza część respondentów utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych przypisała tym barierom marginalne znaczenie, co może wskazywać na ich bardziej „bojaźliwą” i pasywną postawę. Strukturę próby badawczej z uwagi na oceny analizowanych barier uczestnictwa osób niepełnosprawnych w turystyce i zajęciach sportowo-rekreacyjnych przedstawia tabela 3.

Osoby niepełnosprawne, niezależnie od źródła utrzymania z którego korzystają, wyszczególnione w trakcie badań bariery uczestnictwa w turystyce i zajęciach sportowo-rekreacyjnych oceniły jako bardzo mało znaczące lub mało znaczące. Respondenci utrzymujący się z pracy zarobkowej za najważniejsze

Tabela 3

Bariera uczestnictwa w turystyce i zajęciach sportowo-rekreacyjnych osób niepełnosprawnych z uwzględnieniem głównego źródła utrzymania [%]

Bariera	Główne źródło utrzymania									
	Praca zarobkowa					Niezarobkowe źródła utrzymania				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Koszty uczestnictwa	4,4	2,9	8,8	19,1	64,8	5,6	8,9	11,5	23,4	50,6
Trudności komunikacyjne	30,9	23,5	20,6	17,6	7,4	21,9	13,8	16,4	27,5	20,4
Lęk przed ludźmi	66,1	16,2	8,8	7,4	1,5	46,2	20,6	17,6	8,8	6,8
Rodzaj niepełnosprawności	51,4	23,5	14,7	7,4	1,5	25,7	22,6	18,8	19,9	13,0
Brak informacji o możliwości uczestnictwa w imprezach sportowo-rekreacyjnych	22,1	10,3	23,5	20,6	13,5	16,7	18,6	22,8	27,8	14,1
Brak pomocy ze strony najbliższych	61,8	20,6	10,3	5,9	1,4	37,4	23,0	15,5	18,1	6,0
Brak ofert instytucji	19,1	19,1	17,6	23,5	20,7	20,0	18,1	27,2	22,6	12,1
Brak placówek zrzeszających osoby niepełnosprawne	29,4	16,2	17,6	25,0	11,8	21,9	23,4	28,3	20,8	5,6
Brak zainteresowania aktywnością turystyczną i rekreacyjną	48,3	20,7	18,9	12,1	0	30,8	23,2	23,2	17,0	5,8

Oznaczenia: 1 – najmniejsze znaczenie czynnika, 5 – największe znaczenie czynnika.

Źródło: Opracowanie własne.

uznali wysokie koszty uczestnictwa w imprezach turystycznych i rekreacyjnych, trudności komunikacyjne oraz brak informacji o możliwości uczestnictwa w imprezach sportowo-rekreacyjnych. Największe, choć obiektywnie oceniając i tak niewielkie bariery w opinii niepełnosprawnych, którzy posiadają środki do egzystencji z emerytur, rent i zasiłków, to, podobnie, jak we wspomnianej wyżej grupie badanych, koszty uczestnictwa w imprezach turystycznych i rekreacyjnych, brak informacji o możliwości uczestnictwa w imprezach sportowo-rekreacyjnych oraz brak ofert instytucji i samorządów terytorialnych w tym względzie. Warto zauważyć, że w wielu ocenach barier udziału osób niepełnosprawnych w imprezach turystycznych i rekreacyjnych między respondentami utrzymujących się z pracy zarobkowej, bądź ze źródeł niezarobkowych istnieją istotne statystycznie różnice. Przedstawia je tabela 4.

Na ocenę najważniejszego z punktu widzenia osób niepełnosprawnych czynnika utrudniającego uczestnictwo w zajęciach turystycznych i rekreacyjnych nie ma dużego znaczenia sytuacja materialna badanych. Zdecydowanie największy odsetek respondentów, którzy oceniają swoją sytuację materialną jako bardzo dobrą i dobrą, dostateczną oraz złą i bardzo złą uznał, że bariery związane z wy-

Tabela 4

Ocena barier uczestnictwa w turystyce i zajęciach sportowo-rekreacyjnych osób niepełnosprawnych z uwzględnieniem głównego źródła utrzymania

Bariery	Główne źródło utrzymania	
	Praca zarobkowa	Niezarobkowe źródła utrzymania
Koszty uczestnictwa	2,59*	2,76*
Trudności komunikacyjne	2,12*	1,70*
Lęk przed ludźmi	1,48*	1,26*
Rodzaj niepełnosprawności	1,84*	1,35*
Brak informacji o możliwości uczestnictwa w imprezach sportowo-rekreacyjnych	2,06	2,11
Brak pomocy ze strony najbliższych	1,63*	1,25*
Brak ofert instytucji	1,96	2,05
Brak placówek zrzeszających osoby niepełnosprawne	1,81	1,91
Brak zainteresowania aktywnością turystyczną i rekreacyjną	1,68*	1,43*

Oznaczenia: 1 – najmniejsze znaczenie czynnika, 5 – największe znaczenie czynnika.

* indeks górny oznacza numer zmiennej, dla której różnica pomiędzy średnimi jest istotna na poziomie $p < 0,05$.

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 5

Barriere uczestnictwa w turystyce i zajęciach sportowo-rekreacyjnych osób niepełnosprawnych z uwzględnieniem sytuacji materialnej respondentów [%]

Barriere	Sytuacja materialna														
	Bardzo dobra i dobra					Dostateczna					Zła i bardzo zła				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Koszty uczestnictwa	10,9	6,5	15,2	26,8	40,6	3,5	7,7	8,5	22,5	57,8	2,8	15,6	20,0	20,0	41,6
Trudności komunikacyjne	28,8	15,1	11,5	26,6	18,0	19,1	17,7	17,0	26,2	20,0	22,2	11,1	26,3	26,3	14,1
Lęk przed ludźmi	58,9	16,4	11,9	7,5	5,3	47,5	17,7	19,1	9,9	5,8	42,9	27,1	14,3	10,0	5,7
Rodzaj niepełnosprawności	37,0	19,3	15,6	19,3	8,8	28,8	26,6	15,8	15,8	13,0	22,9	21,4	25,7	15,7	14,3
Brak informacji o możliwości uczestnictwa w imprezach sportowo-rekreacyjnych	26,7	17,8	21,5	23,0	11,0	12,2	18,7	23,0	26,6	19,5	15,3	9,7	27,8	30,6	16,4
Brak pomocy ze strony najbliższych	54,7	16,1	13,2	11,7	4,3	39,3	27,1	14,3	15,0	4,3	25,4	23,9	16,9	22,5	11,3
Brak ofert instytucji	30,1	15,4	19,1	20,6	14,8	15,0	22,1	29,3	22,1	11,5	14,1	18,3	28,2	23,9	15,5
Brak placówek zrzeszających osoby niepełnosprawne	30,7	21,9	24,1	15,3	8,0	20,7	20,0	27,9	25,7	5,7	16,9	26,8	28,2	22,5	5,6
Brak zainteresowania aktywnością turystyczną i rekreacyjną	44,0	22,9	20,2	11,0	1,9	32,5	22,8	26,8	12,2	5,7	23,4	23,4	18,8	28,1	6,3

Oznaczenia: 1 – najmniejsze znaczenie czynnika, 5 – największe znaczenie czynnika.

Źródło: Opracowanie własne.

sokimi kosztami uczestnictwa w turystyce i rekreacji są najbardziej dokuczliwe. Stosunkowo duża część badanych, niezależnie od swojej sytuacji materialnej ocenia lęk przed ludźmi jako mało istotne ograniczenie w aktywności turystyczno-rekreacyjnej, co należy uznać za pozytywny stan rzeczy. Strukturę próby badawczej, z uwagi na oceny barier uczestnictwa osób niepełnosprawnych w turystyce i rekreacji, z uwzględnieniem sytuacji materialnej badanych prezentuje tabela 5.

Oceny barier uczestnictwa osób niepełnosprawnych, zróżnicowanych ze względu na sytuację materialną, zawierają się w przedziale od 1,37 do 2,62 punktu. Czynnikiem najwyżej oceniany przez wszystkie grupy respondentów to wysokie koszty uczestnictwa w imprezach turystycznych i zajęciach sportowo-rekreacyjnych. Bariera stanowiąca najmniejsze ograniczenie w opinii badanych to lęk przed osobami, z którymi osoby niepełnosprawne miałyby kontakt w czasie aktywności turystyczno-rekreacyjnej. Między ocenami niektórych ograniczeń w uprawianiu turystyki i rekreacji osób niepełnosprawnych o różnej sytuacji materialnej istnieją istotne statystycznie różnice, co przedstawia tabela 6.

Tabela 6

Ocena barier uczestnictwa w turystyce i zajęciach sportowo-rekreacyjnych osób niepełnosprawnych z uwzględnieniem sytuacji materialnej respondentów

Bariery	Sytuacja materialna		
	Bardzo dobra i dobra	Dostateczna	Zła i bardzo zła
Koszty uczestnictwa	2,62	2,69 ^{3*}	2,50 ^{2*}
Trudności komunikacyjne	2,06	2,09	2,00
Lęk przed ludźmi	1,45	1,50	1,37
Rodzaj niepełnosprawności	1,85	1,73	1,71
Brak informacji o możliwości uczestnictwa w imprezach sportowo-rekreacyjnych	2,22 ^{3*}	2,15 ^{3*}	1,89 ^{1,2*}
Brak pomocy ze strony najbliższych	1,84 ^{2,3*}	1,52 ^{1*}	1,45 ^{1*}
Brak ofert instytucji	2,07	1,96	1,89
Brak placówek zrzeszających osoby niepełnosprawne	1,84	1,90	1,70
Brak zainteresowania aktywnością turystyczną i rekreacyjną	1,87 ^{2,3*}	1,62 ^{1*}	1,45 ^{1*}

Oznaczenia: 1 – najmniejsze znaczenie czynnika, 5 – największe znaczenie czynnika.

* indeks górny oznacza numer zmiennej, dla której różnica pomiędzy średnimi jest istotna na poziomie $p < 0,05$.

Źródło: Opracowanie własne.

W ostatnich latach podejmowanych jest coraz więcej działań, które mają na celu ułatwienie uczestnictwa osób niepełnosprawnych w imprezach turystycznych oraz rekreacyjno-sportowych. Zamieszczone niżej wnioski z badań mogą sugerować pewne rozwiązania zmniejszające negatywne oddziaływanie barier, które utrudniają aktywne spędzanie czasu wolnego przez osoby niepełnosprawne.

Podsumowanie

Najliczniejsza grupa niepełnosprawnych zarówno aktywnych, jak i biernych zawodowo, utrzymujących się z pracy lub niezarobkowych źródeł utrzymania, dobrze, dostatecznie lub źle sytuowanych materialnie, uznaje wysokie koszty uczestnictwa w imprezach turystyczno-rekreacyjnych za największe ograniczenie. Aktywność zawodowa, źródło utrzymania, sytuacja materialna osób niepełnosprawnych nie ma dużego wpływu na postrzeganie wspomnianego czynnika, który zgodnie, mimo istotnych statystycznie różnic w ocenie różnych grup respondentów, uznawany jest za najbardziej utrudniający aktywność turystyczno-rekreacyjną.

Największy odsetek badanych nie odczuwa lęku przed osobami, z którymi miałyby styczność w czasie uprawiania turystyki, sportu i rekreacji, co wskazuje na otwartość osób niepełnosprawnych i chęć nawiązania nowych kontaktów podczas czynnego wypoczynku. Pozytywnie należy ocenić postawę osób niepełnosprawnych, które cechuje duże zainteresowanie aktywnością turystyczną i rekreacyjną, a ewentualny brak pomocy ze strony najbliższych nie jest w ich opinii przeszkodą we wprowadzaniu zamiarów w realne działania.

Osoby niepełnosprawne mieszkające na obszarze województwa lubelskiego uznały za nieznaczące lub mało znaczące wyszczególnione w trakcie badań bariery uczestnictwa w turystyce i zajęciach sportowo-rekreacyjnych. Jest to zjawisko optymistyczne z perspektywy rozwoju rynku turystyczno-rekreacyjnego, który powinien w większym stopniu koncentrować swoją ofertę na segmencie rynku osób niepełnosprawnych.

Należy zgodzić się z opinią M. Sykut i C. Kwiatkowskiego, że w obszarze usprawniania rozwoju ruchu turystycznego osób niepełnosprawnych jest jeszcze wiele do zrobienia. Aby móc w pełni sprostać oczekiwaniom osób niepełnosprawnych potrzeba niewątpliwie koordynacji działań wielu instytucji. Podjęte działania są jednak wciąż niewystarczające. Likwidacja barier wymaga nie tylko olbrzymiego nakładu środków finansowych, ale także czasu. Należy także pamiętać, że najtrudniejsze do pokonania są stereotypy i bariery mentalne. Dlatego warto zwrócić uwagę na rolę społeczeństwa, a w szczególności osób zdrowych w procesie niwelowania istniejących ograniczeń [Sykut, Kwiatkowski 2010, s. 54].

Literatura

- BOROWICKA A., BOROWICKA A., HELIŃSKI W. (red.) 2007: Tworzenie i dostosowywanie produktów turystycznych do potrzeb osób niepełnosprawnych. Forum Turystyki Regionów, Szczecin.
- CHOJNACKI K. 2007: Turystyka osób niepełnosprawnych intelektualnie jako forma rehabilitacji fizycznej, psychicznej i społecznej. Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie, Kraków.
- De VRIES E. 1995: Postęp w turystyce na rzecz osób o specjalnych potrzebach. [w:] *Postęp w turystyce na rzecz osób o specjalnych potrzebach*, red. J. Ślężyński, W. Petryński, Polskie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych, Kraków.
- HALEMBBA P., HARMACIŃSKI R. 2009: Sport i turystyka osób niepełnosprawnych. Wyższa Szkoła Umiejętności im. Stanisława Staszica w Kielcach, Kielce.
- KAGANEK K. 2009: Turystyka osób niepełnosprawnych w aspekcie wybranych uwarunkowań. EAS, Kraków.
- KAGANEK K., STANUCH H. 2005: Regression models of active tourism practiced by persons with visual and motoric disabilities, Bio-algorithms and Med-systems Journal edited by Medical College, Jagiellonian University, Vol. 1, No. 1/2.
- KRAWCZYŃSKI A. 1997: Polityka państwa w zakresie kultury fizycznej osób niepełnosprawnych i rola stowarzyszeń kultury fizycznej. [w:] *Sport szansą życia niepełnosprawnych*, red. J. Ślężyński, Polskie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych, Kraków.
- ŁOBOŻEWICZ T. (red.) 2000: Turystyka i rekreacja ludzi niepełnosprawnych. Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Warszawie, Warszawa.
- Niepełnosprawność – podstawy socjologiczne i prawne (dokument elektroniczny), <http://www.niepelnosprawni.pl>.
- SYKUT M., KWIATKOWSKI C. 2010: Ograniczenia rozwoju turystyki osób niepełnosprawnych w Polsce. [w:] *Osoby niepełnosprawne w turystyce*, red. R. Ziółkowski, Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, Białystok.

The barriers to participation of people with disabilities in tourism and recreation in the context of their economic situation

Abstract

The aim of this study is to identify barriers to the participation of disabled people in the tourist and recreational activities and to determine the impact of identified factors on the respondents, in the context of their economic situation. The study was conducted in 2006–2007, in the Lubelskie voivodship, on a sample of 360 people with disabilities. Disabled persons that were listed during

the research considered the barriers for participation in tourism and sports and recreational activities to be insignificant or negligible, which can be regarded as a phenomenon of optimistic prospects for market growth of recreational tourism. The factor hampering tourist and recreational activity to the greatest extent in the opinion of researched people with disabilities is the high cost of participation in tourist events and recreational sports activities.

